

Ігор ПОНАМАРЧУК: «Молодь має відчувати велич минулого України і повірити в її майбутнє»

■ «ВЕЧІРКА» ПРОДОВЖУЄ СЕРІЮ ПУБЛІКАЦІЙ ПРО ПОЧЕСНИХ ГРОМАДЯН КИЄВА. РОЗПОВІДАЄМО, КОЛИ Й ЗА ЩО ЇМ ЦЕ ЗВАННЯ ПРИСВОЇЛИ, ЯКИМИ ДІЯМИ СТОЛИЦЯ ПРОСЛАВЛЯЛАСЯ

Лілія СКУПЕЙКО

Хто не чув про музей «Духовні скарби України», той, швидше за все, жодного разу не був на Андріївському узвозі. Раніше в історичній частині Києва культурне життя кипіло-вирувало, виблискувало новими арт-тенденціями. Нині стан справ змінився. За роком Андріївської церкви на Алеї художників ми побачимо у рази менше робіт митців, а праворуч від святині – красиву архітектурну будівлю. Колись над її входом напис «музей» припрошував відвідувачів. Тепер його знято.

«Духовні скарби України» взяли паузу в 2014-му. Про це дізнаюся від «батька» цього київського міського музею Ігоря Понамарчука. Наша зустріч відбувається на четвертому поверсі будівлі – в інтер'єрі українських ікон XV–XX століття, унікальних картин цього ж періоду вітчизняних та закордонних митців. Колекція чи не найвпливовішого мецената України вражає: Іоан Хреститель, Апостол Павло, Богоматір Діва-Сонце, Лоретська... Образи святих (їх сотні) з різних куточків України: Галичини, Буковини, Київщини, Чернігівщини. «Коли музей знову відчинить двері?», – питаю в Ігоря Тарасовича і чую однозначне «як Бог дасть!»:

– Поки що не виникає такого бажання. До мене в музей заходять час від часу перші особи держави, однак, від них не надходить жодних ініціативних пропозицій, які б працювали на відновлення духовної та культурної самобутності нації в цілому та виховничої функції зокрема. Натомість, світові ці колекції цікаві. До мене приїздять високі гості у приватний спосіб. Я не обмежую доступу до культурної спадщини країни. Одним цей музей подобається більше, ніж Лувр, іншим – аніж Ермітаж. Дві книги відгуків – це неймовірний позитив величезної сили. Колись я їх опублікую.

▶ СОЦРЕАЛІЗМ ВИСОКО ЦІНУЄТЬСЯ У СВІТІ

– Невже українські посадовці ніяк не реагують на національне культурне надбання?

– Духовність і мамона несумісні. Музей відкривався з однією метою – дати можливість відчувати нашим громадянам, особливо молоді, велич минулого України і повірити в її майбутнє. Поки що вона недосяжна. За часів радянської влади вдалося зберегти дуже мало ікон завдяки небайдужим. Тож музей створювався не тільки як пам'ятник нашим шедеврам, а й тим людям, котрі зберегли, часто ризикуючи життям і свободою, надбання для України. Наприклад, стародруки треба було огортати, умовно кажучи, обкладинкою «Карла Маркса». Інакше книжка була б

знищена, а зберігач репресований. Деяким нашим патріотам вдавалося домовлятися з НКВСівцями, щоб для протоколу щодо знищення книжки ті підклали вирвані з них титульні сторінки. Патріоти давали їм титулки, а книжки залишали собі, рятуючи їх. В мене майже всі стародруки із титулками. Це велика рідкість.

– Ігорє Тарасовичу, як так сталося, що Ви, лікар-кардіолог «з ім'ям», полишили медичну практику?

– Я був завідувачем «складного» кардіологічного відділення. На початку дев'яностих, коли більшість з необхідних для порятунку життів ліків зникла з аптек, мене нічим було лікувати хворих. А колекціонером я був з дитинства. Спершу збирав значки, потім – монети. В якийсь момент пристав до рішення, що якщо я раніше лікував серця, то тепер маю лікувати душі. Душа, духовність, культура напряму впливають на розвиток держави, якщо хочете – на її прогрес. Мистецтвом та антикваріатом я займався в паралель із лікарською діяльністю. Звільнився різко, шокувавши всіх колег-лікарів і матусю.

Та насправді я потрапив до своєї стихії. Купуючи та продаючи прекрасні речі, я ставав їх власником на певний час. Це давало змогу отримувати позитивну енергетику від робіт. Картини, ікони, музика – все це дивним чином впливає на сутність, самобутність людини. А починав, як і всі антиквари, – з підвалів (сміється – авт.).

Коли до мене «прийшло» 50 ікон, які є національним культурним надбанням, я зрозумів, що мене обрано для того, щоб рятувати та реставрувати ці цінності. За 15 років мені вдалося дати нове життя понад двом тисячам ікон. Однак і дотепер чимало наших святинь гинуть у різних музеях, церквах. Опісля я перейшов на не менш цікаві формати колекціонування. За часи економічної кризи мені вдалося придбати у колекціонерів прекрасні роботи періоду соцреалізму, котрий зараз високо цінується у світі.

– За нинішніх економічних реалій цікаво, як видозмінюватиметься обличчя українського мистецтва, антикварного та

Влада повинна зрозуміти, що культура є одним із головних чинників ідеологічного впливу на свідомість

арт-бізнесу. Воно взагалі відрізняється від світових тенденцій розвитку?

– Точніше сказати, воно йде з ними в діаметрально протилежному напрямі. Зараз про розвиток не можна говорити взагалі. Нині в цивілізованому світі цей бізнес вкрай успішний. У нас підйом востаннє спостерігався у 1994 – 1996 роках. Востаннє я купив дві ікони XVIII століття минулого року – із Західної України. Однак це виняткова ситуація. Не менш виняткова була три роки тому, коли я придбав ікону Богородиці. Коли експерти прочистили її від кіптяви, з'ясувалося, що Богородиця непростя, що це – образ з козацької церкви Запорізької Січі. Для України це – знахідка. Її місце на Хортиці в тамтешній церкві. І таких показових речей, що існують в одному екземплярі – десятки. Копії Богоматері Бердичівської XVIII сторіччя є тільки в мене та Національному музеї, а оригінал зник.

Так ось, з 2010-го року щось рідкісне придбати майже неможливо.

▶ ДОПОМАГАЮЧИ ІНШИМ, ДОПОМАГАЄШ СОБІ
– Востаннє каталог національних культурних цінностей, викрадених із вітчизняних музеїв, видавався у 2010 році. Тоді лунала інформація, що зі 106

одиниць вдалося повернути менше десятка...

– Експонати український музеїв розкрадаються і дотепер. Ще в 1997-му я намагався розв'язати цю проблему через введення оцифрування речей. А каталог видавався саме за сприяння Гільдії антикварів України.

Питання вкраденого перекирається фактом заміни певної кількості експонатів фальшивками. Де-факто все на місці, однак де-юре – підробка. Розібратися, коли і за часів якого директора музею це сталося, просто неможливо.

До речі, в світі 80-90% музеїв підтримуються не за рахунок держави, а за приватні кошти. Важливо зробити так, щоб кожний обласний музей мав наглядову раду, в складі котрої будуть поважні громадяни. Саме вони й фінансують життя музею. А нюансів його розвитку – безліч.

– Іноземці дуже чутливі до мистецтва?

– Бували випадки, коли іноземні інвестори підписували з Україною договори про співпрацю після того, як вони відвідували мій музей. Вони дивилися на ікони, картини і розуміли, що наша держава має свої скарби, що вона із великим потенціалом та розвитком. Мій приватний музей за ієрархією належить до найкращих приватних музеїв СНД. Це зрозуміло усім іноземцям, окрім самих українців. Більшість іноземних спеціалістів висловлюють думку, що якби світ побачив ці колекції рідкісних вітчизняних ікон, то до України було би зовсім інакше ставлення. Однак в Кабінеті Міністрів про це не думають. Достатньо лише листа віце-прем'єр-міністра чи міністра

культури для того, щоб виставка ікон почала курсувати країнами Європи. І нам, наприклад, барон Якоб Ротшильд з радістю дав би на ознайомлення свої шедеври, так само і барон Тіссен-Борнеміса (у нього одна з найбільших приватних колекцій мистецтва у світі). Влада повинна зрозуміти, що культура є одним із головних чинників ідеологічного впливу на свідомість.

– Як то бути колекціонером?

– Це специфічний стан. Така людина замість зайвих штанів та путівки на відпочинок ліпше придбає витвір мистецтва. Колекціонування – це суспільно корисна справа, творчий процес, п'ята сходинка піраміди Маслоу. Кожен колекціонер створює свою оригінальну колекцію. А музей – активна форма суспільного просвітлення і виховання. Я хочу, щоб в Україні культурне життя вирувало, як у всьому світі, щоб аукціони, виставки були такими ж, як і раніше. Я меценат Києва, України, бо подарував понад 600 ікон різним церквам та лікарням. У вигляді подарунків були і картини до лікарень, дитячих будинків, будинків для людей похилого віку. Допомогаю різним фондам. Нещодавно виявилось, що я вже 25 років допомагаю Дитячій галереї синтезу мистецтва.

– Таких, як Ви в країні – одиниць?

– «Музей Шереметьєвих» – Олексій Шереметьєв, «Музей Козаччини» – Володимир Недяк, «Музей української домашньої ікони» – Ольга Богомолець, Український живопис, іконопис – Олександр Білоусов, власник колекції скульптур Едгара Дега – Ігор Воронов... І це далеко не повний перелік моїх колег-колекціонерів, яких я поважаю. Є чимало таких особистостей і у невеликих містечках, які щиро люблять Україну, її мистецтво, історію і збирають цікаві колекції листівок, документів.

Натомість на Заході усі виділяють кошти на допомогу. Наприклад, згідно з даними дослідження фонду Giving USA Foundation, в 2015 році обсяг пожертвувань на благодійність у США сягнув 375 мільярдів доларів. У нас є заможні люди, однак вони зі своїх доходів чомусь не виділяють десятин на благодійність. У Європі благодійні внески роблять не тільки олігархи, а й люди із середнім рівнем статків. Там зовсім інший підхід і ставлення до цього питання.

До речі, якщо взяти усіх заможних людей у світі, то не меценатів буде 5 чи 10 відсотків. Навіть великі компанії у своїх річних планах закладають позиції щодо благодійної допомоги.

– Важко зрозуміти, чому людина, маючи гроші, не вважає за потрібне їх спрямовувати на підтримку тих, хто в скруті...

– Така категорія заможних не знає і не хоче знати простих істин. Допомогаючи іншим, допомагаєш собі – це один із законів Всесвіту і моє життєве кредо.

• ДОСЬЄ «ВК»

Понамарчук Ігор Тарасович. Народився в 1954 році.

Меценат, громадський та культурний діяч, засновник і генеральний директор Київського міського музею «Духовні скарби України», колекціонер, президент благодійного культурологічного фонду «Український ренесанс» (1994 р.). 15 років працював кардіологом (лікар вищої категорії), був завідувачем відділення кардіології Олександрівської клінічної лікарні. З 1993 року займається антикварним і арт-бізнесом. Голова Гільдії антикварів України.

Кавалер 25 орденів, зокрема і міжнародних. Почесний громадянин міста Києва (2007 р.). Власник найкращої у світі приватної колекції ікон.